

ter

»Pet pedi« je v polju pela
prepelica letne dni,
prav je ptičica imela
pet pedi dovolj prsti.
Samega so rožmarina
polna okna vaših sob,
tudi meni bo planina
natrosila rož na grob.

Severin Šali.

Jože Cvelbar: Izbrano delo. Uredil Francè Koblar. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1938.

Iz bogate Cvelbarjeve zapuščine je izbral urednik čez 40 pesmi ter 6, po večini mladinskih, črtic in slik in dodal tem literarnim proizvodom še njegov znameniti dnevnik, ki nazorno priča, kako se je ta dvajsetletni fant skozi do smrti meril s svojo usodo. Toda če so te pesmi in črtice le več ali manj uspeli mladostni poskusi, pa daje to verno osebno pričevanje, ob katerem se bo moral pač vsakdo zamisliti, knjigi iskren življenjski pečat. To je kos žive stvarnosti in krvav protest proti krivicam tope materialistične miselnosti, ki je iztrgala človeka osebemu notranjemu klicu in ga obsodila v počasen duhovni razkroj in v nasilno telesno smrt. Ko prebiraš te zapiske, se ti zazdi, kot da gledaš drevo, ki mu je vihar odkrnil vrh: le ena sama drobna veja, ki se še drži razklanega debla, se žejno izteza za soncem in ne more umreti. Ta iskrena človeška dokumentarnost je glavna vrednota te zapuščine, ki ti je stokrat bližje ko marsikak plitev naturalistični izdelek, kakršni so zdaj spet v navadi. Vsakomur, ki hoče v tem času, ki v imenu idolov spet kliče smrt nad človeka, biti in ostati samo človek, to se pravi: živeti in delati, kakor ti narekujeta vest in srce, bo ta knjiga vzpodbuda in tolažba.

Kdo bi tedaj še tehtal dognanost posameznih verzov in stavkov? Iz pesmi, ki so v dveh ali treh primerih kar krepko izvirne, vedno pa svojsko, polnokrvno občutene, se vidi, da je bil Cvelbar izrazita pesniška osebnost. S polnimi čustvi odgovarja v teh pesmih lepim spominom in sanjam o svetli bodočnosti, ljubezenskim bolečinam in lepotam domačega kraja. Kdo bi mu hotel zameriti, če pri teh letih in ob tolikšni tvornosti ni mogel tega potratnega zdravja zajeti v strožje dognano obliko? Toda odkar je sprevidel, da njegov pravi poklic kljub vsemu vendarle ni lirika, ampak slikarstvo, se pesem zmerom bolj umika neposredni izpovedi, ki dobiva zlasti proti koncu zelo plastično podobo. Ti bežni zapiski iz vojske pričajo, da je bil Cvelbar tudi dober prozaist, saj prehajajo ponekod že kar v zrel pripovedni izraz, in predstavljajo skupaj z risbami živ nadosebni dokument, ki nima samo literarne cene. V teh grenkih obtožbah je zajeta tragika tistega rodu, ki je zašel v krvavi metež, še preden je našel lastno podobo in bil zato moralno tem teže prizadet. Ta bolečina pa se je Cvelbarju še stopnjevala ob neuslišani ljubezni in ob zavesti, da mora za milijone ljudi, srečnejših kakor on sam, zastaviti vse, kar ima, in vendar nima na vsem svetu niti ene duše, ki bi ga ljubila:

Kako sem črn in zloben, grd v obraz
in v duši, v srcu, ah, nestvor na sveti,
pokaži, kdo me ljubi, ne sovraži?
Kdo bi na prsah hotel gada greti?

Toda čim ostrejša postaja ta zavest, da je odveč na svetu, tem bolj se ga polasča žeja po življenju, prav za prav le žeja po ljubezni in delu: »samo še enkrat doživeti čas duše, ki živi idejo, ki jo hočeš upodobiti; čar barv in sonca in trepet srca in rok ob paleti; samo enkrat sladkost in srečo, ki ti jo dá zvestoba in vdanost drage duše.« Ta tragični razkol, ob katerem se krik po življenju sprošča v izzivalen krohot, daje tem zapiskom in risbam pečat osebne intimnosti in videz duhovne resničnosti. Vsi ti ugovori izzvene v srdito obtožbo krivic in grozot, odkoder je včasih do meja duhovnega sveta samo še korak, kot je v istih okoliščinah dokazal Čebokli.

Oba: urednik in založba sta torej z izdajo te zapuščine izvršila odlično kulturno delo, kajti marsikomu, ki mu je strast znova skalila pogled, bo morda ta knjiga spet vzdramila vest. In to, samo to bo tudi smisel te izdaje, ki bo kljub nekaterim literarno zelo posrečenim mestom obveljala le kot pretresljiv kulturni dokument, kakršnih smo danes zopet potrebni. Profesor Koblar je napisal knjigi skrben uvod, kjer je očrtal duševni profil in prikazal osnove, iz katerih je zraslo delo Jožeta Cvelbarja. Avgust Žavbi.

Janez Jalen: Cvetkova Cilka. Zgodba. Mohorjeva knjižnica zv. 100. Družba sv. Mohorja 1938, str. 255.

Janez Jalen se je bolj kot s svojimi dramami, izmed katerih stoji najvišje prvo njegovo dramatsko delo »Dom«, uveljavil v slovenski književnosti s svojimi jedrnatimi novelami, ki bodo — zbrane nekoč — dale lepo svojevrstno zbirko našemu pripovedništvu, ter s povestmi, kakor sta »Ovčar Marko« in najnovejša »Cvetkova Cilka«. Kdor bo kdaj analiziral Jalnovo dramatično delo — in nekateri so ga že — bo z lahkoto ugotovil, da so vse Jalnove drame grajene na statični pripovedni način, da so plod pesniškega realizma, ki vse bolj opisuje in prilikuje, da ga bolj zanimajo predmeti izven človeka, za katere se junaki pehajo, kakor pa duhovna človeška drama, ki jo skriva prav v dno vsega dogajanja in jo rad reši v idiličnem smislu. Tako že njegove drame kažejo, da Jalen ne išče v dušah ljudi tragedij, zavratnih globin, ki bi bruhale uničenje in očiščujočo grozo okrog sebe, ne odkriva izrednih ljudi, nadčloveških velikanov, temveč ljubi preproste značaje, nekomplcirane duše, ki bolj z medsebojnimi trenji napenjajo dejanje kakor pa z notranjo rastjo; mali svet naših ljudi, v katerem se tudi velika duševna drama pokaže v pomanjšani obliki in se vsaka tragična disharmonija uredi ob nepremakljivem in trdnem duhovnem svetu v idilo. Jalen veruje v dobrega človeka in veruje v zdravje pokrajine, od koder je izšel in kamor se povrača, veruje kljub vsemu v lepoto življenja, v njega trden red in v lepoto narave same. V njej gleda prisposodbo življenja in človeških usod kot zvezdoslovci v zvezdah, kar ga vodi v pesniško simboliko, ki se približuje že alegorijam. Zato je naravno, da se tak temperament ne more s takim uspehom uveljavljati v dramih, še manj v tragediji, ki terja prav na-